

INTRODUCERE

Crima ca fenomen social a apărut odată cu structura primelor societăți umane antice. Termenul *criminologie* a fost inventat în anul 1885 de profesorul italian de drept Raffaele Garofalo – în italiană: *criminologia*. Mai târziu, antropologul francez Paul Topinard a folosit termenul analog în franceză: *criminologie*.

Conceptul de criminologie își are originea etimologică în cuvintele grecești: *criminali* (sensul original al acuzației, apoi crimă) și *logos* (știință). Criminologia, etiologic din latină *crīmen*, „acuzație”, inițial derivat din greaca veche, din verbul „krino” „κρίνω”, și din *-λογία*, *-logia*, de la „logos” care înseamnă: „cuvânt”, „motiv” sau „plan”, este studiul științific al naturii, măsurării, managementului, cauzelor, controlului, consecințelor și prevenirii comportamentului infracțional, atât la nivel individual, cât și social. Criminologia este un domeniu interdisciplinar atât în științele comportamentale, cât și în științele sociale, incluzând cercetările făcute de sociologi, de psihologi, de filosofi, de medici psihiatri, de biologi, de antropologi sociali, precum și de universitari în domeniul legislației.

Știința criminologiei a fost numită de autori respectați drept „știința criminalității”¹, „știința criminală”, „studiul științific al fenomenului criminalității”², „reacția comunității”³ etc. Astfel, remarcăm că domeniul de interes al cercetării criminologice include și infracțiunea (cu componentele sale – criminalitatea și criminalul⁴), precum și reacția socială sau practica împotriva criminalității.

În literatura de specialitate, criminologia a fost prezentată ca o „busolă pentru justiția penală”⁵, incluzând soluții pentru îmbunătățirea tratamentului infractorilor de către instituțiile de corecție.

Importanța studiului criminologiei constă în studiul științific al criminalității și al criminologiei, ale căror rezultate influențează formularea legilor, înțelegerea criminalității și apariția crimei.

¹ E. Seeling, *Traité de criminologie*, Ed. Presses Universitaires de France, 1956, p. 3, citat de V. Cioclei în *Criminologie etiologică*, Ed. Actami, București, 1996, pp. 9-11.

² R. Vovin și J. Leaute, *Droit Penal et Criminologie*, Ed. PUF, 1956, p. 34.

³ R.M. Stănoiu, *Criminologie*, Ed. Oscar Print, București, 1995, vol. I, p. 124⁵; V. Dongoroz, *Explicații teoretice ale Codului de Procedură Penală Român, Partea generală*, Ed. Academiei, București, 1975, p. 17.

⁴ E. Ferri, *La sociologie criminelle*, Ed. Francaise, 1905, p. 20, 21.

⁵ V. Cioclei, *Criminologie etiologică*, Ed. Actami, București, 1996, p. 10.

În literatura de specialitate noțiunea în sine de crimă este folosită cu înțelesuri diferite⁶.

Prin criminologie înțelegem știința al cărei scop este studiul fenomenului numit criminalitate, în întreaga sa întindere (aceasta este criminologie teoretică sau „pură”), în timp ce alături de această știință teoretică și bazată pe concluziile ei, avem ceea ce este numită criminologie practică sau aplicată. Criminologia este o știință inductivă care, ca și alte științe inductive, observă faptele cu cea mai mare exactitate posibilă și se străduiește, cu ajutorul metodelor disponibile, să urmărească cauzele fenomenelor aflate la cunoștință (etiologia). *Vere scire est per causas scire* – așa cum ne-a învățat deja Bacon.

⁶ V. Cioclei, *Criminologie etiologică*, Ed. Actami, București, 1996, p. 10.

Capitolul 1

CRIMINALITATEA CA OBIECT AL CRIMINOLOGIEI

1.1. Generalități

Prin urmare, scopul criminologiei este criminalitatea, adică infracțiunile comise și persoanele care le comit; latura juridică, adică formularea juridică a diverselor infracțiuni, este o problemă de interes indirect pentru criminalist.

În limbajul obișnuit, se referă la una dintre acele fapte care sunt incriminate ca infracțiuni împotriva vieții unui infractor și care sunt definite în Codul Penal drept omor.

În limbajul penal, infracțiunea se referă la o infracțiune gravă (crimă, viol, tâlhărie) care se pedepsește prin diverse proceduri legate de alte infracțiuni.

Poate fi util să descrieți pe scurt ce presupune infracțiunea. Formal sau legal, o infracțiune este un act pentru care societatea (statul) definește pedeapsa – o definiție care, la fel ca majoritatea definițiilor formale, nu are prea multă greutate pentru noi. Un alt aspect al întrebării care ne atinge mai îndeaproape este dacă infracțiunea aparține categoriei actelor imorale. O întrebare care apare adesea este dacă crima în sine poate fi considerată ca atare.

Cu toate acestea, putem spune că în țările moderne, toate acțiunile care se califică drept infracțiuni, indiferent de gradul lor, sunt considerate imorale de marea majoritate a oamenilor. Chiar și un criminal profesionist consideră că furtul este imoral, adică este săvârșit pe cheltuiala lui sau pe cheltuiala unui membru al bandei sale.

Pe lângă diferențele menționate mai sus, gradul de dezaprobare publică a multor acte interzise variază foarte mult, și poate varia cel puțin până la nivelul de ultraj moral în cazuri precum braconajul sau contrabanda. În unele cazuri grave, cum ar fi crima sau omuciderea din culpă.

Dacă ne întrebăm care este esența unui act imoral, devine clar că are două laturi: subiectivă, adică din punctul de vedere al individului, astfel de acțiuni sunt contrare simțului moralității; deși este obiectivă, adică din punct de vedere al societății, amenință interesele societății. Studiile sociologice (și mai ales etnologice) nu lasă îndoieli în acest sens: termenul „imoral” înseamnă „antisocial” din punctul de

vedere al societății.¹ Astfel, utilitariștii greșesc crezând că pot defini moralitatea ca fiind bună pentru individ; dar în această privință este adevărat atunci când ia locul societății; toate moravurile noastre sunt concepute în folosul și protecția lui. Omul este foarte sensibil la lucrurile care pot dăuna societății în ansamblu; în general, acest instinct a fost dovedit greșit (un exemplu în acest sens este persecuția vrăjitoarelor). În astfel de cazuri, practica a acționat ca un corector.

Având în vedere că societatea este cu mult superioară individului încă în creștere și maturizare, acesta din urmă este de obicei înclinat să accepte fără a compromite normele morale ale vremii sale.

Un act imoral este un act social percept. *A priori* nu se poate spune că nicio acțiune nu este imorală sau criminală; de fapt, nu există crimă „naturală”. Totul depinde de condițiile sociale.

Cu toate acestea, nu a existat niciodată o perioadă în care anumite fapte să nu fie interzise, precum furtul, din cauza naturii sale parazitare, care nu seamănă prea mult cu binele vreunei societăți. Societatea este în continuă schimbare și, mai ales astăzi, se schimbă foarte repede. Deci, au loc schimbări mari în morala noastră și în dreptul penal. Dar asta necesită timp; tensiunea dintre moralitatea în schimbare rapidă și legea penală relativ statică poate deveni uneori copleșitoare.

Crimele se referă la acte imorale; dar e doar o parte. În general, se poate spune că sunt cele mai rele; cum ar fi, ea își formează miezul, partea sa unificatoare, dar esențială. Dreptul moral și cel penal pot fi comparate cu două cercuri concentrice, iar primul dintre ele este mai mare. Diferența de mărime dintre cele două poate varia considerabil în funcție de timp și loc; uneori cele două cercuri coincid complet, iar alteori cercurile sunt separate. În primul caz, acesta este un semn rău; orice societate care amenință cu pedeapsa pentru orice încălcare este slabă în interior.

Astfel, concluzionăm că infracțiunea este o acțiune socială gravă care reacționează cu conștiința statului. După cum sugerează definiția noastră formală, această reacție este punitivă.

Originile sale se află în împărțirea tripartită a infracțiunilor, contravențiilor și contravențiilor, stabilită de Codul penal al Revoluției Franceze și capturată ulterior de Codul penal napoleonian (1810), în funcție de gradul lor de gravitate.

Această diviziune, păstrată în mod tradițional în dreptul penal francez până în prezent, are implicații asupra naturii, mărimii pedepsei, instruirii și procesului.

Împărțirea tripartită a infracțiunilor a fost recunoscută și în dreptul penal român prin Codurile penale din 1865 și 1936 (Codul penal al lui Carol al II-lea). Această

¹ Florin Streteanu, *Drept Penal. Partea Generală. Curs universitar, vol. II*, Editura Universul Juridic, București 2018, p. 237.

prevedere a fost abrogată prin Codul penal din 1969, care a introdus un concept unificat de infracțiune și a scos conflictul din domeniul penal. Noul Cod Penal român garantează bifurcarea infracțiunilor. Astăzi, sistemul tripartit este menținut în mod tradițional în mai multe țări europene: Franța, Belgia, Luxemburg, San Marino, Grecia.²

Noțiunea de crimă, în sens larg, este folosită în sensul de faptă penală atât în doctrina de limbă franceză, cât și în cea de limbă engleză („common law”).

În limbaj criminologic, prin crimă se înțelege infracțiunea în general, în sensul ei uman, social. Cercetarea criminologică a debutat sub denumirea de antropologie, iar pozitivistii italieni „au coborât pe firul istoriei umanității, au depășit granițele statale și continentale pentru a studia crima și omul criminal”³.

Unii autori consideră că utilitatea acestui termen poate fi atribuită doar creării criminologiei ca știință, care a avut loc în trei etape:

- 1) Unele stigmate (etichete) apar din cauze fizice și mentale.
- 2) A doua fază este caracterizată de opera lui Enrico Peri, profesor de drept și sociologie, care a analizat rolul factorilor sociali în geneza criminologiei în lucrarea sa din 1881.
- 3) Faza a treia este cunoscută prin lucrarea judecătorului Rafaello Garafalo, care și-a publicat lucrarea *Criminologie* în 1885, când criminologia era considerată o știință.

Criminologia este o știință socială multidisciplinară independentă care studiază natura, structura, dinamica, cauzele și condițiile socioumane ale criminalității, rezolvă tipuri de cauze și previne criminalitatea. Realitatea existentă este în beneficiul societății.

Pinatel definește criminologia ca fiind studiul științific al crimei și crimelor. Astfel, el crede că criminologia este o știință complexă care studiază cauzele comportamentului uman.

Criminologia, ca știință, include:

- Responsabilitatea socială a criminalității;
- Investigarea metodelor și procedurilor de prevenire și combatere a criminalității și criminalității;
- Protecția socială împotriva criminalității.

Documentul celei de-a opta Adunări a Organizației Națiunilor Unite pentru Prevenirea Criminalității (Havana 1990) oferă următoarea definiție a criminologiei: este studiul cauzelor criminalității și al factorilor care influențează apariția acesteia,

² J. Pradel, *Droit Penal Compare*, Ed. Dalloz, 1995, p. 228.

³ V. Cioclei, *op. cit.*, p. 13.

fiind un mecanism de apărare și prevenire în funcție de realitate și nevoi sociale, care propune și implementează unele strategii globale de acțiune.

Având în vedere evoluțiile științifice importante în domeniul criminologiei, precum și principalele probleme analizate din pozițiile teoretice ale acestei discipline⁴,

Obiectele de cercetare ale criminologiei includ:

1. Criminalitatea ca fenomen social – infracțiunea, ca orice fenomen social, se referă la un sistem cu caracteristici diferite calitativ de elementele sale componente. Există o diferență între criminalitatea reală, evidentă și legală.

- Criminalitatea reală este un concept cantitativ legat de numărul total de infracțiuni comise într-o anumită zonă și într-o anumită perioadă.
- Infracțiunile grave includ toate infracțiunile raportate la sistemul de justiție penală și înregistrate ca atare.
- Numărul total al celor mai recente condamnări penale.

1. Crima – ca parte a unui sistem, infracțiunea se referă la un eveniment criminal specific.

2. Infractorul este persoana care săvârșește o faptă autorizată de legea penală. Dintr-o perspectivă criminologică, conceptul de criminalitate are o semnificație complexă din cauza condițiilor biopsihosociale care îi determină pe oameni să încalce legea.

3. Victima – lucrările criminologice recente au arătat că între infractor și victimă există o relație complexă, nu poate fi exclusă contribuția victimei la crearea infracțiunii, întrucât este importantă în producerea și distrugerea infracțiunii.

4. Reacția socială la criminalitate – introducerea reacției sociale în obiectul de studiu al criminologiei este determinată de necesitatea determinării gradului de conformitate cu realitatea infracțiunii și tendințele sale evolutive. Raportarea criminalității permite dezvoltarea unei instruirii utile atât pentru nivelul instituțional al politicii criminalității, cât și pentru cei implicați în măsuri specifice de prevenire și combatere a criminalității.

Sistemul de criminologie include următoarele elemente:

- fenomenul social criminal (crima), sensul și legalitatea acestuia, apariția sa în societatea umană;
- provoacă incidente medii și factori care definesc criminalitatea ca un fenomen social;
- consecințele sociale ale criminalității;
- criminalitatea ca fenomen social;

⁴ Jean-Pierre Bouchard, „La criminologie est-elle une discipline à part entière? / Can criminology be considered as a discipline in its own right?”, *L'Evolution Psychiatrique* 78 (2013), 343-349.